

popular reforms, as supplemented by the stigma of "the former Communists", which has a negative effect on the prospects for inter-party cooperation.

Thus, eventually A. Brazauskas and his associates lost power, but it should not be considered as failures in implementing policies as the reluctance of the Lithuanian society to continue sharing with the government of the hardships of the transition period.

Yet deep qualitative reformatting former communists and their subsequent policy have allowed implementing a number of effective decisions and actions, and that the main identified succession and irreversibility of the democratic processes in the Lithuanian.

Key words: elections, European Union, NATO, privatization, domestic policy, foreign policy.

УДК 321.1

Г. Г. ТАРАНЕНКО

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Розглянуто роль громадянського суспільства у євроінтеграційних процесах. Проаналізовано вплив неурядових організацій на інтеграцію до європейських структур та вироблення спільних цінностей у рамках країн-членів Європейського Союзу.

Визначено, що представники громадянського суспільства відіграють вагомую роль у євроінтеграційних процесах, як серед країн-членів ЄС, так і для країн-кандидатів на вступ до економічного і політичного союзу. Неурядові актори є присутнім чинником інтегративних процесів, а отже цей ресурс може активно використовуватись нашою країною для успішної адаптації європейського досвіду та приєднання до структур ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз (ЄС), громадянське суспільство, неурядові організації (НУО), третій сектор, Європейська політика сусідства (ЄПС), Асоціація Україна-ЄС, громадський моніторинг, нові транснаціональні актори, зона вільної торгівлі.

Тараненко А. Г. Роль гражданского общества в евроинтеграционных процессах

Рассмотрена роль гражданского общества в евроинтеграционных процессах. Проанализировано влияние неправительственных организаций на ин-

теграцію в європейські структури і вироботку спільних цінностей в рамках стран-членів Європейського Союзу.

Визначено, що представники громадянського суспільства грають важливу роль в євроінтеграційних процесах, як серед стран-членів ЄС, так і для стран-кандидатів на вступлення в економічний і політичний союз. Неправительственні організації є суттєвим фактором інтеграційних процесів, а відповідно цей ресурс може активно використовуватися нашої країною для успішної адаптації європейського досвіду і приєднання до структури ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз (ЄС), громадянське суспільство, неправительственні організації (НПО), третій сектор, Європейська політика сусідства (ЕПС), Асоціація Україна-ЄС, громадський моніторинг, нові транснаціональні актори, зона вільної торгівлі.

Taranenko Anna. Role of civil society in the european integration processes

The article deals with the role of civil society in European integration processes. The influence of non-governmental organizations on integration to the European structures and the development of shared values within the EU member states is analyzed.

It is determined that civil society plays an important role in the European integration processes, both for EU member states and candidate countries for accession to the economic and political union. Non-governmental actors are a significant factor of integration processes, and therefore this resource can be actively utilized by our country for successful adaptation of European experience and accession to the EU structures.

Key words: European integration, the European Union (EU), civil society, non-governmental organizations (NGOs), the third sector, European Neighbourhood Policy (ENP), Ukraine-EU Association, civil monitoring, new transnational actors, free trade zone.

Інтеграція до Європейського Союзу є одним з найважливіших зовнішньополітичних орієнтирів України. Виступаючи на XVII саміті Україна – ЄС у Києві 27 квітня 2015 р., Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи, при цьому вперше Україна брала участь у саміті в статусі держави, яка уклала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом¹.

За даними опитування DW-Trend, проведеного на замовлення Deutsche Welle у 2014 р., загалом за євроінтеграцію виступає три чверті населення країни – 73%². Кількість прихильників вступу до

ЄС у середині 2015 року впала, але потім повернулася на рівень вище 50%³. Як зазначають соціологи, якби ті, хто не визначився, не прийшли б на референдум, участь у голосуванні взяли б близько 76% громадян і подані голоси розподілилися б наступним чином: за вступ до ЄС - 70%, проти - 30%⁴.

За даними дослідження компанії "GfK Ukraine" ідея "євроінтеграції" може стати об'єднуючою, адже 77% опитаних підтримують ідею "Розбудови Європи в Україні"⁵. Зазначається, що зараз дуже сприятливий момент, щоб популяризувати європеїзацію в Україні – люди це приймуть, але починати треба з найпростіших сфер, які їх турбують – освіта, медицина, ЖЕКи тощо⁶. Як стверджує дослідник Р. Дзундза, Угода про Асоціацію з ЄС вимагає зміни підходів до стосунків між профспілками, роботодавцями, неурядовими організаціями (НУО) та державою у вирішенні соціально-економічних проблем країни⁷.

Таким чином, окрім очевидної необхідності нагальних економіко-політичних реформ, важливо проаналізувати роль такого чинника інтеграції до Європейського Союзу, як вплив громадянського суспільства. Дослідивши подібний досвід інших країн-кандидатів, а також ініціативи з утвердження спільних цінностей серед країн-членів ЄС, можна визначити значущість цього чинника і важливість його використання для нашої держави.

Проблематика розвитку цього питання викликає значну зацікавленість з точки зору процесів ефективного державобудування в Україні та інтеграції до впливових міжнародних політико-економічних утворень. Аналіз іноземної та української літератури на цю тематику демонструє інтерес дослідників до питань діяльності громадянського суспільства і неурядових організацій, особливостей інтеграції країн до структур ЄС, а також політико-культурної інтеграції у рамках країн-членів Європейського Союзу. Зокрема, ці питання досліджували О. Сушко, І. Беззуб, Л. Акуленко, В. Цвих, А. Матвійчук, Р. Дзундза, М. Андреева, І. Солоненко, Р. Хорольський, Н. Шаповалова, М. Лациба.

Громадянське суспільство є присутньою характеристикою процесів демократизації країни. За допомогою громадської думки воно може активно впливати на органи державної влади, а також на представників бізнес-сектору. Розвиненість громадянського суспільства,

наявність ефективної «четвертої влади» – незалежних ЗМІ вважаються важливими складовими постіндустріальних західних держав з ринковою економікою, зокрема країн Європейського Союзу. А. де Токвіль писав, що "почуття та думки оновлюються, серце втішається і розуміння поглиблюється" шляхом активної участі у організаціях⁸. М. Говард і Л. Гілберт зауважують, що добровільна участь у організаціях призводить до доброчесного співробітництва та участі в політичному житті, ефективно створюючи школи демократії⁹.

В. Цвих у дослідженні особливостей відносин громадянського суспільства і профспілок зазначає, що громадянські ініціативи та асоціації демонструють зростаючу тенденцію до захисту і розширення соціальної сфери, суттєво впливаючи на роль держави, економічної, гуманітарної систем, змінюючи та демократизуючи їх¹⁰. Дослідник А. Матвійчук стверджує, що шляхом активної участі представників громадських організацій у роботі дорадчих рад, комітетів, комісій, які створені при інститутах виконавчої влади різного рівня, об'єднання намагаються впливати на важливі державні рішення, брати активну участь у підготовці нових законопроектів, постанов¹¹.

У повідомленні Європейської Комісії "Міцна європейська політика сусідства" ще від 5 грудня 2007 року зазначається, що створення платформи для представлення громадянського суспільства в Європейській політиці сусідства (ЄПС) було б бажаним розвитком подій. Європейська Комісія просуватиме діалог у країнах-партнерах між урядами та громадянськими суспільствами цих країн і намагатиметься залучити все більшу кількість груп за інтересами до процесу реформ¹². Дослідник Н. Ніфудис зауважує, що участь НУО може сприяти формуванню європейської ідентичності та європейського демосу - це може бути визначене як створення єдиної європейської характеристики та почуття приналежності до більшої спільноти, а саме Європи¹³.

Отже, ми можемо спостерігати визнання значущості впливу громадянського суспільства на процес інтеграції до європейської спільноти, окрім політичних ініціатив з боку органів державної влади. Участь людей різних країн у різноманітних заходах і навіть просте спілкування, майданчиком якого часто слугують неурядові організації, забезпечує виникнення почуття належності до певної громади та утворення спільної системи цінностей.

Проаналізувавши досвід трьох країн (Великої Британії, Польщі та Греції), Н. Ніфудис дійшов висновку, що діяльність НУО спонукає молодих учасників віднаходити спільні елементи культури, політики і поведінки. Такі елементи, як єдина європейська свідомість, взаємна повага, права людини і спільна культура утворюються завдяки участі у неурядових організаціях та виробленню спільного способу мислення молоді¹⁴. Все це робить молодь більше зацікавленою у Європейському Союзі, в участі у спільних діях та досягненні спільних цілей, які можуть поступово привести до нових форм управління¹⁵.

Діяльність сегментів громадянського суспільства вважається одним з трьох визначальних факторів проведення реформ у Словаччині¹⁶. Актори громадянського суспільства: неурядові організації, аналітичні центри, професійні асоціації, підприємницькі союзи, незалежні медіа відіграли значну роль у загальному процесі суспільних змін. Вони брали участь у розробці стратегій реформування у деяких сферах, шукали засоби впливу на підходи урядовців, намагалися формувати громадську думку¹⁷. Діячі громадянського суспільства належали до найбільш прореформаторських та проєвропейських сил у країні¹⁸. Більше того, стратегія реформування державного управління у Словаччині, що включала у себе концепцію модернізації та підвищення ефективності, була розроблена експертами із неурядового середовища¹⁹.

У Грузії ще в 2004 р. для загальної координації євроінтеграційного процесу було створено урядову Комісію з питань євроінтеграції, яку очолив прем'єр-міністр. Водночас того ж року була введена посада державного міністра з європейської та євроатлантичної інтеграції. При євроінтеграційному державному міністрі діє Громадська рада, до якої входять представники провідних аналітичних центрів, асоціацій та неурядових організацій²⁰.

Про важливість активності громадянського суспільства для процесів євроінтеграції України свідчить такий проект, як Громадський моніторинг порядку денного асоціації «Україна — ЄС». Це проект Консорціуму аналітичних центрів у складі Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД), Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) та Центру політико-правових реформ (ЦППР)

за підтримки Європейської програми Міжнародного фонду "Відродження"²¹. 7 листопада 2014 р., у відповідності до статей 469-470 Угоди про Асоціацію, було створено Платформу громадянського суспільства Україна-ЄС, а в її рамках - робочу групу «Зайнятість, трудові права, безпечні та здорові умови праці, соціальна політика»²². До роботи в групі залучились біля ста НУО - найбільші профспілкові об'єднання та організації роботодавців. Створена платформа одразу почала тісну співпрацю з Форумом громадянського суспільства Східного Партнерства, зокрема дві робочі групи провели в листопаді круглий стіл з нагальних викликів, що постали перед соціальними партнерами в нових реаліях²³.

З огляду на цю співпрацю один з представників Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕК) – А. Адамчик наголосив, що головним знаряддям подолання кризи соціального діалогу є об'єднання зусиль профспілок, організацій роботодавців та недержавних організацій в реалізації норм, закріплених в Угоді про Асоціацію²⁴. Посол Молдови в Україні І. Стевіле зазначив, що соціальне партнерство є чи не основним чинником стабільності в країні, а європейська безпека базується, у тому числі, й на активності громадянського суспільства у забезпеченні ефективного соціального діалогу при вирішенні соціально-трудова питань²⁵.

Також варто зазначити, що у дослідженні «Роль НУО у зміцненні прагнення до європейської інтеграції у Східній Європі: посилення політичної ролі молоді» зауважується, що найбільш поширеною формою молодіжної громадянської активності є неурядові організації, які розширюють можливості молодих лідерів впроваджувати проекти та ініціативи щодо соціальних, політичних та екологічних питань. У цьому сенсі молодіжні НУО в східноєвропейських державах представляють проєвропейське громадянське суспільство та беруть участь у просуванні своїх інтеграційних прагнень²⁶.

Таким чином, у висновках дослідження можна констатувати, що представники громадянського суспільства відіграють вагомую роль у євроінтеграційних процесах, як серед країн-членів ЄС, так і для країн-кандидатів на вступ до економіко-політичного союзу.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що неурядові актори є важливим чинником інтеграційних процесів, а отже цей ресурс має активно використовуватися нашою країною для ефективної адаптації європейського досвіду та вступу до структури Європейського Союзу.

З цим пов'язані подальші перспективи дослідження, які стосуються визначення оптимального набору заходів з підтримки громадянського суспільства для подальшої ефективної інтеграції України до спільноти ЄС.

1. *Беззуб І.* Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350 2. *Андреева М.* Год в цифрах 28.12.2014 13:27 [Електронний ресурс] / М. Андреева. – Режим доступу : <http://www.unian.net/politics/1027075-god-v-tsifrah.html> <http://www.unian.net/politics/1027075-god-v-tsifrah.html> 3. *В Україні знову зросла кількість прихильників євроінтеграції* 27 січня 2016 16:33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/UKRAINE/v-ukrayini-znovu-zroslo-kilkist-prihilkiv-yevrointegratsiyi-197952_.html 4. Там само. – С. 1. 5. *Акуленко Л.* Як допомогти Сходу і Півдню "закохатись" у євроінтеграцію. 13.11.2015, 09:36 [Електронний ресурс] / Л. Акуленко. – Режим доступу : http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/11/13/7040696/view_print/ 6. Там само. – С. 1. 7. *Дзундза Р.* Імплементация Угоди про Асоціацію України-ЄС та роль соціального партнерства і громадянського суспільства 24.11.2014 [Електронний ресурс] / Р. Дзундза. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/library/266189.html> 8. *Howard M.M. & Gilbert, L.* (2008). A Cross-National Comparison of the Internal Effects of Participation in Voluntary Organisations. *Journal of Political Studies* 45-46: 12-32. – у Nyfoudis, N. The role of Non Governmental Organisations in a New European Order [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Events/2011-5th%20PhD%20Symposium/Nufoudis.pdf> 9. Там само. – С. 12. 10. *Цвих В.Ф.* Профспілки і громадянське суспільство: особливості парадигми відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук : 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / В.Ф. Цвих. — К., 2004. – С. 1. 11. *Матвійчук А.В.* Громадські організації як чинник становлення громадянського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / А.В. Матвійчук. – К., 2008. –С. 8. 12. *Солоненко І.* Громадянське суспільство в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] : Громадська рада при українській частині комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС за підтримки Міжнародного фонду "Відродження": Доповідь. / І. Солоненко, Р.Хорольський, Н. Шаповалова, М. Лациба.

– 2008. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/files/1230119510977/civil%20society%20in%20EU-Ukraine%20association%20agreement.pdf> **13.** Там само. **14.** Там само. **15.** *Nyfoudis N.* The role of Non Governmental Organisations in a New European Order. [Електронний ресурс] / N. Nyfoudis. – Режим доступу : <http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Events/2011-5th%20PhD%20Symposium/Nufoudis.pdf> **16.** *Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об'єднання суспільства.* Благодійний фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dif.org.ua/modules/pages/files/1407765948_3132.pdf **17.** Там само. – С. 28. **18.** Там само. – С. 31. **19.** Там само. – С. 32. **20.** *Беззуб І.* Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350 **21.** *Порядок* денний асоціації (ПДА) між Україною і ЄС: громадський експертний моніторинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://es-ukraina.blogspot.com/> **22.** *Дзундза Р.* Цит. праця. – С. 2. **23.** Там само. – С. 2. **24.** Там само. – С. 2. **25.** Там само. – С. 2. **26.** *Tubaltseva V.* The Role of NGOs in Enhancing EU Integration Aspirations in Eastern Europe: Youth Political Empowerment [Електронний ресурс] / V. Tubaltseva. – Режим доступу : <http://euroacademia.eu/presentation/the-role-of-ngos-in-enhancing-eu-integration-aspirations-in-eastern-europe-youth-political-empowerment/>

Taranenko Anna. Role of civil society in the european integration processes

The article deals with the role of civil society in European integration processes. The influence of non-governmental organizations on integration to the EU structures and the development of shared values within the EU member states is analyzed.

This topic is urgent in terms of effective state-building processes in Ukraine and the country's integration into powerful international political and economic structures. One can state that the importance of the civil society, besides political initiatives of the government authorities, in the processes of integration into the European Union is widely recognized. The participation of people from different countries in various events and even simple communication among them by means of non-governmental organizations provides a sense of belonging to a community and shapes a common system of values.

It is determined that civil society plays an important role in the European integration processes, both for EU member states and candidate countries for accession to the economic and political union. Non-governmental actors are a significant factor of integration processes, and thus this resource can be actively utilized by our country for successful adaptation of European experience and accession to the European Union structures.

Key words: European integration, the European Union (EU), civil society, non-governmental organizations (NGOs), the third sector, European Neighbourhood Policy (ENP), Ukraine-EU Association, civil monitoring, new transnational actors, free trade zone.